

жливих співників, місць зберігання об'єктів матеріального світу, що виступали предметом або знаряддям злочину, встановлення свідків, виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, і, як наслідок, їх усунення.

Використана література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: К.: "Центр учбової літератури". - 2012. - 292 с.
2. Спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 "про затвердження Інструкції "Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні".
3. Негласні слідчі (розшукові) дії. Коментар до глави 21 Кримінального процесуального кодексу України / [кол. авт.; за заг. ред. Є.Д. Скулиша]. - К.: Наук. - вид. центр НА СБ України, 2012. - 132с.
4. Негласні слідчі (розшукові) дії. Глава 21 Кримінального процесуального кодексу України в таблицях і схемах: наочн. Посібн. / Є.Д. Скулиш, О.Д. Довгань, Ю.О. Найдьон. - К.: Наук. - вид. центр НА СБ України, 2013. - 36 с.

УДК 343.201:343.211

А.С. Оцяця

ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Стаття присвячена дослідженню дефініції функції кримінального права. Визначаючи поняття "функція кримінального права" необхідно виходити із філософського, соціологічного, загальноправового та загальнотеоретичного уявлення про поняття функцій права. Також, досліджуються задачі та цілі кримінального права та взаємозв'язок їх з функціями кримінального права.

Ключові слова: *напрямок, функція, задачі, цілі, кримінальне право, взаємозв'язок.*

Стаття посвящена исследованию дефиниции функции уголовного права. Определяя понятие "функция уголовного права" необходимо исходить из философского, социологического, общеправового и общетеоретического представления о понятии функций права. Также, исследуются задачи и цели уголовного права и их взаимосвязь с функциями уголовного права.

Ключевые слова: *направление, функция, задачи, цели, уголовное право, взаимосвязь.*

The article is devoted research of definition of function of criminal law. Determining a concept "Function of criminal law" it is necessary to come from the philosophical, sociological, general legal and general theoretic picture of concept of functions right. Also, tasks and aims of criminal law and their intercommunication are explored with the functions of criminal law.

Key words: *direction, function, tasks, aims, criminal law, intercommunication.*

Постановка проблеми. Зміни сучасних кримінально-правових парадигм та правовідносин у бік послідовного втілення положень ресторативної юстиції та концептів аболіціонізму наполягають у необхідності досконалого вивчення функції кримінального права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Визначенням функцій кримінального права приділяється значна увага в роботах С.С. Алексеева, Д.І. Анісімова, М.І. Байтіна, А.П. Глебова, В.К. Дуюнова, В.Н. Карташова, Т.Н. Радько, В.Г. Смирнова, Ю.Г. Ткаченко, В.А. Толстік, С.Л. Фьодорова, В.Д. Філімонова та інших. Проте більшість з їх було написано за часів пануючої класичної кримінально-правової доктрини.

Мета і завдання дослідження. Дослідження напрямків кримінального права були досить однобічними, оскільки торкалися більш звужених питань щодо функції кримінального права. В зв'язку з цим, метою даної статті є правовий аналіз питань дефініції функції кримінального права.

Для досягнення поставленої мети є необхідним розв'язання таких завдань:

- дослідження явища функції кримінального права;
- вивчення взаємозв'язку між функціями, задачами та цілями кримінального права.

Виклад основних положень. Складність і специфіка явищ, визначуваних через дефініцію "функція", з'явилися причинами багатозначності даного поняття.

Термін "функція" етимологічно виникає від латинського *function* і буквально переводиться як "виконання", "здійснення" або "вчинення". Але в сучасних енциклопедичній літературі термін плумачиться розширено: як "робота, роль, значення чого-не-будь, обов'язок, коло діяльності"[1].

Формування поняття "функція" як філософська категорія визначалося загальним розвитком природознавства, а також станом і роботою філософських основ пізнання оточуючої дійсності. У філософії до недавнього часу проблеми визначення даної категорії приді-

лялося недостатньо уваги, тоді як в природних науках (біології, математиці, фізиці і ін.) і науках, що ґрунтуються на конкретно-наукових знаннях (наприклад, соціології, статистиці), проблема функцій розроблялася достатньо активно. Це і зумовило запозичення філософією базових визначенні з природних наук.

Дослідження дефініції "функція" як філософській категорії характерний для теорії діалектики. Протягом останніх тридцяти років робилися численні спроби виробити єдине філософське розуміння функції і визначити її місце в числі інших категорій. Проте, в сучасній філософії функцію визначають по-різному: 1) як будь-яка дія, яка сприяє збереженню і розвитку досягнутого стану, взаємодії з середовищем; 2) зовнішній прояв властивостей будь-якого об'єкту в даній системі відносин; 3) властивість системи і окремих її елементів, що виявляється у дії; "властивість, що реалізується"; 4) "відношення двох або групи об'єктів, в якому зміна одного супроводить зміну іншого"; 5) "відношення частини до цілого, коли частина служить збереженню і розвитку цілого"; 6) "роль, яку певний соціальний інститут виконує щодо потреб соціальної системи". При цьому останнє визначення функції пропонується для характеристики соціальних процесів в суспільстві, значить, може бути використано при визначенні функції права.

Таким чином, сучасна філософська наука не змогла виробити універсальне розуміння функції, однаково добре застосовне для характеристики різних об'єктів дослідження, у тому числі і нематеріальних.

Певна складність використання досягнень філософії в цьому питанні стосовно функцій державно-правових явищ пояснюється значним ступенем узагальненості філософських дефініцій. У теоретичній юриспруденції використання терміну "функція" зв'язано як правило, з характеристикою сутнісної сторони державно-правових явищ. Не дивлячись на те, що дослідження проблеми функцій у вітчизняній юриспруденції було почато ще в кінці XIX - початку XX століття, в сучасній науковій і учбовій літературі по теорії держави і права відношення до проблеми функцій вельми неоднозначно, і теорія права не виробила єдиного підходу при визначенні даної категорії. Це, безумовно, негативно відбивається на дослідженнях окремих її аспектів, оскільки відсутність чіткої дефініції ускладнює детальне вивчення проблеми.

У ряді учбових видань питання про функції права не розглядається зовсім. У більшості навчальних посібників пропонується відносно сталий підхід до розуміння функцій як основних напрямів юридичної дії на суспільні відносини і поведінку людей.

Окремі автори при визначенні функцій права особливо акцентують увагу на їх безпосередній залежності від суті і соціального призначення права. Так, Т.Н. Радько [2] і В.А. Толстік вважають, що функції - це визначуваний соціальним призначенням напрям правової дії на суспільні відносини.

Визначаючи поняття "функції кримінального права" необхідно виходити із загальноправового та загальнотеоретичного уявлення про поняття та види функцій права.

Таким чином, термін "функція" досить багатомірний, він придатний для характеристики будь-яких динамічних структур. Це обумовлено специфікою пізнавальних завдань тих наук, у яких його використовують (математика, біологія, соціологія, юриспруденція). Однак у більшості випадків з функцією пов'язується спрямований вплив системи (структури, цілого) на певні сторони зовнішнього середовища.

У юридичній науці поняття "функція" характеризує соціальну роль держави і права. Майже віковий досвід активного використання поняття "функція права" сьогодні не дозволяє констатувати наявність єдиного погляду на цю проблему. Якщо синтезувати численні точки зору, то можна зробити висновок, що під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або його напрями правового впливу на суспільні відносини, або і те й інше разом. У цьому зв'язку слід акцентувати увагу на недоцільності отождолення або протиставлення напрямів правового впливу соціальному призначенню права і, навпаки. Розкриваючи зміст функцій права, необхідно постійно мати на увазі зв'язок призначення права з напрямками його впливу і, навпаки - визначеність останніх призначенням права [3].

У загальній теорії права є значна кількість робіт по даній темі, але питання про функції права залишається спірним. Так, при аналізі правової функції увага зосереджується, здебільш, на тій ролі, що вона виконує в системі суспільних відносин. С.С. Алексєєв говорить про функції права як про напрямки правового впливу, що виражають роль права в організації суспільних відносин [4].

Відома також позиція В.Н. Карташова, який вважає, що під функціями права слід розуміти такі відносно відособлені напрями гомогенної (однорідного) дії права на свідомість і поведінку людей (реальну дійсність), в яких виявляється його природа, творчо перетворюючи її в соціальне призначення в житті суспільства .

М.І. Байтін розглядає функції права як основні напрямки прогресивного впливу на соціальний розвиток, які обумовлені його сутністю, ціллю і призначенням в суспільстві [5].

Як вже зазначалося, В.Г. Смірнов вважає, що поняття "функції права" синтезує задачі і способи регулювання суспільних відносин, визначає в єдності цілі і методи їх регулювання, фактично відображає в сукупності предмет, задачі і метод правового регулювання [6].

Т.Н. Радько, узагальнивши різні позиції теоретиків по цьому питанні прийшов до висновку, що в кінцевому рахунку під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або напрямок правового впливу на суспільні відносини, або те та інше разом взяте [7].

Різноманітність трактувань функцій в сучасній науці в значній мірі обумовлено розширенням і оновленням методологічної бази теорії, зокрема, активним використанням методології функціонального аналізу, а також по зростанням ролі, розвитком і ускладненням його функцій.

При визначенні функцій права не можна ігнорувати ряд досліджень з тотожного питання у філософії, згідно яким функції це зовнішній, динамічний вираз властивостей об'єкту (системи, явища), що вивчається, що виявляються у дії, інакше кажучи, властивості, що реалізуються. Необхідно відзначити, що йдеться не тільки про сутнісні (основних) властивості, але і про інші властивості досліджуваного об'єкту, складових його змісту.

Тому, при визначенні функцій права необхідно враховувати наступні характерні особливості: 1) функції права є зовнішнім виразом властивостей, що виявляються в їх дії на суспільні відносини, свідомість і поведінку людей; 2) за допомогою функцій виражається суть (найбільш важливі, внутрішні властивості) і його соціальне призначення. По образному виразу професора Т.Н. Радько функції це "свічення" суті права [5]; 3) функції динамічні. Вони, будучи залежними від суспільства, розвиваються разом з ним і обумовлюються певним етапом його розвитку; 4) вони є об'єктивно необхідними, оскільки розвиток тих або інших функцій обумовлений наявністю існуючої реальної потреби в правовому впливу на конкретні суспільні відносини.

Аналіз представлених поглядів дозволяє запропонувати наступне визначення функцій. Отже, функція права - це ознака права, прояв його специфічних якостей та, це об'єктивно необхідні напрями правової дії на суспільні відносини, свідомість і поведінку людей, що виражають властивості, його суть і соціальне призначення в суспільстві на різних етапах його розвитку.

Розгляд функцій права буде більш повним, у співвідношенні їх з іншими правовими категоріями - "ціль в праві", "задачі в праві", "функціонування права".

В теорії права цілі визначаються по-різному. Наприклад, "ціль права (і норми права) - це процес свободи, рівності і справедливості в житті людей, тобто твердження і прогресивний розвиток ціннісних властивостей і початок самого права, який виражається в принципі формальної рівності" [8].

Ціль - це конкретний еталон, до досягнення якого повинен прагнути будь-який суб'єкт, який реалізує право на практиці [9], це "майбутнє в сьогоденні", передбачення відповідного результату.

Д.І. Анісімов вважає, що ціль в праві - це результати, які суспільство і держава сподіваються досягнути за допомогою використання такого інструменту охорони і регулювання суспільних відносин, як право. Ціль відображає потреби суспільства і держави відносно настання конкретних соціальних наслідків [10]. Ціль - це мислимий результат конкретної діяльності, результат функціонування. Досягнення цілі припускає послідовне вирішення ряду взаємозалежних задач - проблем, що вимагають вирішення; задачі, таким чином, виступають як проміжні цілі діяльності.

Що ж стосується "задач і функцій" права, то деякі юристи вважають, що вони - не співпадаючі поняття, розмежування яких має принципове значення для законодавця, оскільки функція права є ознакою самого права, властивістю його нормативних приписів, якими вона і визначається, а задачі є властивістю суспільства, визначаються ним і знаходяться поза кримінальним правом; інші стверджують, що "задачі і функції галузі права співвідносяться і нерозривно зв'язані між собою, що дає підставу розглядати їх як співпадаючі поняття".

Бажано б було не ставити знака рівності між задачею і функцією кримінального права, тому що ці поняття "різновекторні". Досить вдало визначив дане співвідношення М.І. Ковальов як функціональну залежність: "Безперечно, між задачами і функціями існує тісний зв'язок. Однак завдання є щось, зовні дане виконавцеві, право ж саме формулює її. Вона ставиться матеріальними умовами життя як щось об'єктивно закономірне, підлягаючому рішенню в рамках даної суспільно-економічної формації. Функція - це роль, що виконує саме право. Зміст же ролі визначається задачами права". Дійсно, виконання поставлених суспільством перед галуззю права задач є одночасно реалізація її функцій, у той час як реалізація функції галузі права припускає

рішення поставлених перед нею задач. Тому, коли ми міркуємо про призначення кримінального права в суспільному житті, краще використовувати термін "функція кримінального права".

Отже, задачі в праві - це те, що необхідно вирішити за допомогою права. Вирішення поставлених цілей відбувається за допомогою задач. Задачі вказують на проблеми і їх вирішення, а цілі на те, що повинно відбутися в результаті вирішення всіх задач. Ціль не потребує вирішенню це "результат до якого прагне суспільство, держава, устанавлюючи заборони і застосовуючи правові норми", це "верхів'я", яке можна досягнути шляхом вирішення задач, що стоять перед правом та напрямків його дії.

Цілі і задачі права визначають існування його функцій. Функції виходять з цілей та задач. Функція права не є незмінною. Вірно вказує Б.Т. Разгільдієв, що функція формується усіма кримінально-правовими нормами, положеннями, які закріплені в кримінальному законодавстві [11]. А кримінальне право історично мінливе, і залежить від багатьох соціальних умов тої чи іншої історичної епохи. Зі зміною функцій змінюються самі задачі, так як враховуючи задачі суспільство і держава приймають законодавство адекватного змісту. З цього слідує, що кожна задача в праві, обумовлює наявність тої чи іншої функції.

Ціль в праві не має такого зв'язку з формуванням функції, оскільки ціль є ідеальне уявлення про результат і є породженням вирішення декількох задач. А задачі права є критеріями відповідних функцій права, а це означає, що функції права - це шляхи вирішення проблем, які стоять перед правом. Що ж стосується функціонування права, то - це процес реалізації функцій права.

Отже, існує логічна формула: функції-задачі-цілі. Якщо розглянути цей взаємозв'язок в такій послідовності, то одержується, що функції права - це засоби досягнення цілей права, саме завдяки функціям цілі, як і задачі перетворюються із категорії суб'єктивної в об'єктивну категорію. Функції, задачі і цілі кримінального права є самостійні і специфічні, але не існують самі по собі, а тільки в системі різних взаємозв'язаних правових категоріях.

Отже, функції кримінального права - це явище, яке представляє собою основні напрямки кримінально правового впливу на суспільні відносини за допомогою яких можливе досягнення цілей і вирішення задач кримінально-правового регулювання на даному етапі розвитку суспільства.

Вважаємо перспективними подальші дослідження та науковий аналіз охоронної функції кримінального права.

Використана література:

1. Философский энциклопедический словарь. - М, 1989. - 719 с.
2. Рацько Т. Н. Теория государства и права: учеб. Пособие / Т. Н. Рацько. - М.: Рос. акад. адвокат., 2001. - 207 - 208 с.
3. Дуюнов В. К. О социальном назначении уголовного наказания / В. К. Дуюнов. - 1982. - 70 с.
4. Алексеев С.С. Общая теория права: Курс в двух томах / С.С. Алексеев. - М. - Т. 1. - 1981. - 191 с
5. Байтин М. И. Сущность права. Современное нормативное понимание на грани двух веков / М. И. Байтин. - Саратов: СГАП, 2001.- 157 с.
6. Смирнов В. Г. Функции уголовного права / В. Г. Смирнов. - Л., 1965. - 9 с.
7. Рацько Т. Н. Теория государства и права: учеб. Пособие / Т. Н. Рацько. - М.: Рос. акад. адвокат., 2001. - 207 - 208 с.
8. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства / В. С. Нерсесянц. - М., 1999. - С. 497
9. Струнков С. К. Цели и средства в праве: понятие и признаки / С. К. Струнков // Вестник ВУиГ. Сер. "Юриспруденция". - Тольятти: ВУиГ. - 2003. - Вып.27.- С.15
10. Анисимов Д. И. Функции уголовного права / Д. И. Анисимов // Вестник юридического факультета. Сборник научных трудов. - Самара: Изд-во Самар. гуманитар. акад., 2006. - Вып. 7 - С. 41-52
11. Разгильдиев Б. Т. Предмет уголовного права / Б. Т. Разгильдиев // Предмет уголовного права и его роль в формировании уголовного законодательства Российской Федерации: Науч.-практич.конф. Саратов : Изд. СГАП. - 2002. - С. 23

УДК 143.102

А.З. Якубова

**ОКРЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ
НЕДОПУСТИМОСТІ РОЗГОЛОШЕННЯ
ВІДОМОСТЕЙ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

У статті розглянуто напрями та процесуальну форму забезпечення недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування за новим кримінальним процесуальним законодавством України з огляду на теорію кримінально-процесуального права та практику діяльності органів досудового розслідування.

Ключові слова: *досудове розслідування; відомості досудового розслідування; обов'язки учасників кримінального провадження; таємниця досудового розслідування.*

В статье рассматриваются направления и процессуальная форма обеспечения недопустимости разглашения сведений досудебного расследования по новому уголовному процессуальному законодательству